בס"ד

דרכי חינוך
בונים את דור העתיד

העלון לאברכי כולל, בני הישיבות ולכל לומדי התורה

האיחוד בחידוד

המאחד בקרבו חידודים ותשובות בהלכה ובאגדה

לע"נ ר' שמעון יהודה בן הגה"צ ר' אברהם יעקב (זיידל) עפשטיין זצוקלה"ה

פרשת כי תצא - תשע"א | גליון קע"ט | שנה חמישית

דבר תורה

"לא יָבֹא עַמּוֹנִי וּמוֹאָבִי בִּקְהַל ה' גַּם דּוֹר עֲשִׂירִי לֹא יָבֹא לָהֶם בִּקְהַל ה' עַד עוֹלָם. עַל דְּבַר אֲשֶׁר לֹא קִדְּמוּ אֶתְכֶם בַּלֶּחֶם וּבַמַּיִם בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם וַאֲשֶׁר שָׂכַר עָלֶיךָ אֶת בִּלְעָם בֶּן בְּעוֹר מִפְּתוֹר אֲרַם נַהֲרַיִם לְקַלְלֶךָ". (דברים כ"ג ד' – ה').

כל הלומד פסוקים אלו מתקשה, מדוע כתבה התורה שני טעמים לאיסור שבני עמון ומואב לא יבואו בקהל, ובמיוחד שלאחר הטעם ששכרו את בלעם לקלל את ישראל, שמטרת קללה זו היתה להשמידם ולכלותם, מה שייך הטעם של 'לא קדמו אתכם בלחם ובמים', וכי ניתן לבוא בטענה לרוצח על כך שלא קידם את נרצחיו בלחם ובמים, הרי טענה כזו ניתן רק להעלות מול אנשים בעלי דרגה ומידות טובות.

מפורסם תירוצו של המגיד מדובנא (בספרו 'אהל יעקב עה"ת), שאין כאן כלל שני טעמים שונים, אלא רק תביעה אחת, והיא, 'על אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים', היאך יתכן ועמון ומואב לא באו לקדם בלחם ומים את זרעו של אברהם אבינו, שבזכותו ניצל לוט ממלחמת ארבעת המלכים ומהפיכת סדום, ורק מחמתו נולדו, ומעשיהם זה הוא כפיות טובה שאין כדוגמתה, המראה שעמון ומואב מושחתים במידותיהם עד היסוד, ומחמת כן אינם ראויים לבוא בקהל עד עולם. אלא שעדיין יש מקום לדונם לכף זכות, אולי לא היה להם די ממון בכדי לקדם אומה שלימה בלחם ובמים, על כך משיבה התורה, 'ואשר שכר עליך את בלעם בן בעור... לקללך', כשצריך כסף לקללה, היה להם מספיק, עד שבלק יכל להבטיח לבלעם 'מלא ביתו כסף וזהב', נמצא שאין להם תשובה מדוע לא קידמו את ישראל בלחם ובמים, ובע"כ שמידותיהם מושחתות עד היסוד, ואינם יכולים לבוא בקהל עד עולם.

תירוץ נוסף בדרך דומה מביא ה'קהלת יצחק' בפרשתינו (עמ' רל"ד), בשם הגאון הדרשן המפורסם לשם מו"ה יעקב נ"י, מגיד מישרים ומורה צדק דק"ק וילנא, וזאת ע"פ דברי בלק אל בלעם בריש פרשת בלק (במדבר כ"ב ה'), "וַיִּשְׁלַח מַלְאָכִים אֶל בִּלְעָם בֶּן בְּעוֹר פְּתוֹרָה אֲשֶׁר עַל הַנָּהָר אֶרֶץ בְּנֵי עַמּוֹ לִקְרֹא לוֹ לֵאמֹר הִנֵּה עַם יָצָא מִמִּצְרַיִם הִנֵּה כִסָּה אֶת עֵין הָאָרֶץ וְהוּא יֹשֵׁב מִמֻּלִי", שאומר לו לשון 'עם יצא ממצרים', כאילו יצא מעצמו, וכפרש"י שם כ"ג כ"ב, שמכריז ואומר, שעמון ומואב לא מאמינים בניסים ונפלאות שעשה הקב"ה, ואם בני ישראל יצאו ממצרים, בהכרח שיצאו לבד, וכל מה ששמעו על ניסים ונפלאות, הם הכחישו שיד ה' עשתה זאת, אלא טענו שמשה הוא חכם גדול עד מאוד, ובחכמתו הגדולה עשה כל זאת, להוציאם בתחבולות שונות ממצרים, הוציא מים מצור חלמיש, ביודעו את טבעיות האבנים מאיזה מהם ניתן להוציא מים, ואף הוליכם במקום בו יורד מן, ועל דרך זו כל מעשיהם הכל בטבע הוא, ועל כן, אין כל חסרון בכך שלא קדמו את ישראל בלחם ובמים, שהרי מדובר בעם חכם ונבון ותו לא מידי, שאין כל סיבה לקדמם ולכבדם יותר מאחרים.

אבל לפי יסודם זה, שאינם מאמינים בכח בלתי טבעי, אין כל מקום לקרוא לבלעם ולשוכרו, שהרי בדרך טבע אין שום כח בעולם שאדם יאמר כמה מילים וישפיע בזאת לכלות ולהשמיד עם גיבור וחכם. וממה שקראו לבלעם ושכרוהו לקלל את ישראל, נתברר שבמה שהם רוצים, הם מאמינים בכח רוחני ובלתי טבעי, ישנה מציאות של ניסים ונפלאות, אלא שכאשר זה לא נוח להם, הם אינם מאמינים בכך, נמצא ששכירת בלעם הוכיח שמה שאמרו שעם ישראל יצא ממצרים לבד, גם בדעתם זה הבל וריק, והם ידעו נאמנה שה' הוציאם ממצרים ועשה שבטים במצרים ובאלוהיהם, ועל כן היו צריכים לקדם את פניהם בלחם ובמים, וממה שלא עשו כן, נמצא שכל הוויתם של אומות אלו, הם ביסוד של כפירה במזיד בה', ועל כן הם נפסלו לבוא בקהל עד עולם.

ובדרך שלישית ואחרת שמענו לפרש, וזאת ע"פ מה דאיתא בסנהדרין ק"ג ב', "תניא, רבי נתן אומר, מגרב לשילה שלשה מילין, והיה עשן המערכה ועשן פסל מיכה מתערבין זה בזה. בקשו מלאכי השרת לדוחפו, אמר להן הקב"ה, הניחו לו, שפתו מצויה לעוברי דרכים". ומבואר, שאפילו על עוון של עבודה זרה מאריך ה' אפו, אם פתו של החוטא מצויה לעוברי דרכים.

והנה המואבים שכרו את בלעם לקלל את ישראל, ולבסוף שילם להם בלעם תמורת קללותיו, בעצה להכשיל את ישראל בבנות מואב ומדין ובע"ז של פעור. והנה, אם עמון ומואב היו מקדמים את ישראל בלחם ובמים, יתכן וה' היה מארך עליהם אפו, ולא אוסר עליהם לבוא בקהל ה' עד עולם, שהרי פתם מצויה לעוברי דרכים, אך מאחר ואף לא קידמו את ישראל בלחם ובמים, נגזר דינם על אשר החטיאו את ישראל בע"ז וג"ע, ונפסק דינם שלא יבואו בקהל לעולם.

וע"ד המוסר ביאר הגה"צ רבי יעקב ניימן זצ"ל ב'דרכי מוסר' (עמ' רל"ג), שהתורה באה ללמדנו, שכאשר רואים רוצחים נתעבים ושפלים, המבקשים לאבד אומה שלימה, עלינו לדעת ולהשכיל, שהם לא נולדו ברשעותם זו, ולא בבת אחת הם נפלו לדיוטא תחתונה כזו, אלא ראשיתו של מעשה נעוץ בשורשים קדומים של העדר דרך ארץ וחוסר מידות טובות, 'אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים', חוסר ההרגש של הקדמת אומה העוברת במדבר בלחם ובמים, הורידם מטה מטה עד אשר באו לכלל רציחה, לשכור את בלעם לקללך, וזה באה התורה ללמדנו, שההתדרדרות אינה מקרה בן יומו, לכל מעשה יש ראש, לכל פרי יש שורש, ואם חלילה השורש פורה ראש ולענה, אזי התוצאות אינם מאחרות לבוא בכוון הרע, וזה מה שאמר הכתוב, 'לא יבוא עמוני וגו' על דבר אשר לא קדמו וגו' ואשר שכר וגו', העדר דרך ארץ הוליכם עד כדי עבירות חמורות, ועל כך מתועבים הם בעיני המקום, לא יאבה ה' סלוח להם, ו'גם דור עשירי לא יבא להם בקהל ה' עד עולם'.

© כל הזכויות שמורות ל"איחוד בחידוד" ולרבנים הכותבים - מדרעין עילית - ארץ ישראל

כתב חידה

למרות שלנבואה זכיתי,
במנין הנביאים לא נמניתי.

לירושה מיוחדת זכיתי מרבי,
והעברתי את ירושתי מרוב זרעי.

את ברכתי מנעתי מבני,
מפני אחיו ואף מחמת נכדי.

מי אני?

רמז: דמות הקשורה לפרשה

תזכורת:הקשר בין הדמות לפרשה הוא בהזכרתה או ברמיזתה בפרשה או בפרש"י

מעשה רב

מזה שנים נוהג ר' ראובן לשגר לדודו הזקן בחו"ל, 'מכתב ברכה', לקראת 'ראש השנה', הכתוב בכתב ידו, על דף רגיל ופשוט, בו הוא מאחל לו 'כתיבה וחתימה טובה'.

שנה אחת הביאו בני הבית לר' ראובן 'אגרת ברכה מעוטרת', אותה קנו בחנות סמוכה, בכדי לשוות קצת יותר 'רשמיות' לאגרת, אלא שלמרות כן לא השתמש האב באגרת המעוטרת שרכשו, אלא כתב כהרגלו על דף רגיל ופשוט, כשהוא מנמק לבנו, שכמדומה לו שכן מנהג הגויים, לשלוח אגרות מעוטרות לקראת ימי אידיהם, ויש לחוש מצד חוקות הגויים.

כששמעון בנו של ראובן סיפר את הדברים בפני חבריו, החלו הם לדון בדבר החידוש ששמעו לראשונה, כאשר לוי טען, שאם כדברי ר' ראובן, הרי גם עצם משלוח דברי ברכה לקראת השנה החדשה, הוא ממנהג הגויים, ואילו יהודה טען, שלא יתכן שדבר שהוזכר בספרי הפוסקים, יש בו חשש מצד מנהג גוים.

מה שנזכר בדברי הפוסקים, טען לעומתו לוי, הוא שכאשר אדם שולח אגרת לחברו על כל דבר וענין, יוסיף ויברכו בו שיזכה ל'כתיבה וחתימה טובה' (עי' באה"ט תקפ"א סק"י), אך לא מוזכר שיש לערוך אגרת מיוחדת לצורך זה, כך שאין כל ראיה ל'מנהג' זה מדברי הפוסקים, וכ"ש שלא באגרת מעוטרת. ואילו יהודה טען, שמאחר וכבר נהגו כן ישראל, וגם שולחים אגרות מעוטרות ב'שופר' וכדו', ככל הנראה שר' ראובן נוהג ב'מידת חסידות', במה שחושש להשתמש באגרת מעוטרת, אע"פ שמצד הדין אין שום חשש בכך.

השאלה היא, הצדק עם מי ?

לחכימא ברמיזא

בספרי (שפטים קפ"ח) איתא, "מנין למחליף דברי ר' אליעזר בדברי ר' יהושע, ודברי ר"י בדברי ר"א, לומר על טהור טמא ועל טמא טהור, שהוא עובר בלא תעשה, ת"ל ולא תשיג גבול רעך".

לפי"ז יש צורך ליישב עובדא באדם גדול מסוים.

התדע מיהו ?

[ואם תדע על מי תמה ה'סיני' איך יתכן שיטעה בענין מסוים, תגלה מיהו].

מבין חידות

מה הקשר בין 'מלחמת גדעון' ל'הלכות ראש השנה'.

מעניינא דסדרא

נחלקו הפוסקים אי מצות צריכות כוונה (או"ח סי' ס' ס"ד), וכתב בבה"ל (שם ד"ה י"א), דאם הוא מתעסק בעלמא, וממילא עלה המצוה בידו, לכו"ע לא יצא.

היאך מוכח מפרשתינו שיתכן ונחשב לו לקיום מצוה אפי' במתעסק בעלמא.

משיב דבר

אין להכריע בשום פנים ואופן על פי הכתוב כאן הלכה למעשה

תשובה ל"מעשה רב"

בתשובה לשאלה, אם שפיר דמי להתנסח בלשון "תשלח לי את החומר" ביחס לדפי הקלדה של חידו"ת, מכיון שהרגילות היא להשתמש במילה זו ביחס לדברי חול.

כתב רבינו מנוח על הרמב"ם בפ"ד מסוכה ה"כ, "היו לה שתי דפנות זו בצד זו כמין גאם, כלומר גימ"ל יונית שהיא עשויה כדל"ת שלנו. ומה שאמרו רבותינו כמין גאם, ולא אמרו כמין דל"ת, שלא רצו לתאר לאותיות הקדש' שום דבר של חול, וזה מהפלגת הגדולים קדושת התורה וכבודה". – הנה בדבריו זו לא שמענו, אבל כיו"ב שמענו, דלהשתמש באותיות הקודש להגדיר צורת דבר של חול, לא ארץ לעשות כן, אבל קריאת חולין לקודש לא שמענו, אע"פ שהסברא נותנת דחמיר טפי.

אמנם מצינו דעמי הארץ נענשים בעבור קריאתם לארון הקדש 'ארנא', דהיינו בשל שימוש בשם חולין לדבר קדוש, כדאי' בשבת ל"ב א', אבל התם שאני דהכוונה היא משום שאין מחשיבים את ארון הקודש יותר מארון של חולין, וכדפרש"י שם, "ולארון הקדש ארנא, ואין קורין אותו ארון הקדש", דהיינו במכונן נמנעים מלקרותו קודש (וראה מש"כ בעזה"י בגליון קל"ד בתשובה ל"מעשה רב"), וזה כמובן אינו שייך בנידו"ד, שבודאי אין כוונה כזו.

בנוסף לזה, הלשון 'חומר' מופיע בחז"ל גם ביחס לדברי תורה, עי' קידושין כ"ד ב', "ריב"ז היה דורש את המקרא הזה כמין *חומר*", פרש"י, "צרור המרגליות וצרור הבושם תלוי בצואר לתכשיט", וע"ש בתוס'.

אשר ע"כ לא נמנעו יראים ושלמים להתנסח כך גם ביחס לד"ת[2], ואולי מידת חסידות לחסיד מופלג, כענין הגדולים שהזכיר הרבינו מנוח, שגם בזה נזהרים[3].

תשובה ל"לחכימא ברמיזא"

בתשובה לשאלה, מיהו האדם גדול שיש צורך ליישב עובדא דידיה עם מ"ש בריש סנהדרין, "מכות בשלשה, משום ר' ישמעאל אמרו בעשרים ושלשה".

המדובר הוא ברבא, דחייב מלקות בבית דינו [שהיה ב"ד של שלשה], וכדאי' בפסחים קי"ג ב', "כי הא דטוביה חטא [בעבירה של עריות] ואתא זיגוד לחודיה ואסהיד ביה קמיה [דרבא – כן גירסת היראים[4]] נגדיה לזיגוד" (אדם אחד ששמו זיגוד בא לפני רבא להעיד שטוביה עבר עבירה, ומכיון שכתוב בפסוק "לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת", נתן רבא מלקות לזיגוד).

וכתב היראים (מהדו' יראה ואהבה, סי' רמ"ד, ומהדו' תועפות ראם סי' ד"ד), "נגדיה רבא משום לאו דלא יקום, מיהו, ההוא מלקות מדרבנן, דהא איתקש בסנהדרין (י' א') דיני מכות לדיני נפשות בגז"ש דרשע רשע, ודיני נפשות אין דנין אלא בזמן שסנהדרין נוהגת".

ובס' אמרי בינה חו"מ סי' א' כתוב, "וראיתי בספר יראים (סי' רמ"ד) שכתב, הא דנגדיה רבא, משום לאו דלא יקום, ההוא מלקות מדרבנן וכו', ובלי ספק, הא דכתב בזמן שסנהדרין נוהגת, כוונתו על זמן שיושבת בלשכת הגזית כנ"ל, והיינו לר' ישמעאל דסובר גז"ש דרשע רשע לכל מילי וכו', וצ"ע דלרבנן סגי בג', ואנן ק"ל כרבנן..." [כלומר, וא"כ מה מקשה היראים על רבא מר' ישמעאל, וע"ש מה שרוצה ליישב, ומש"כ להלן שם באריכות].

תשובה ל"מבין חידות"

בתשובה לשאלה, מהו הדבר שנוהגין לעשות בשבת ויו"ט משום "והחי יתן אל לבו".

כתב הרמ"א באו"ח סוף סימן רפ"ד, "ונהגו להזכיר אחר קריה"ת נשמות המתים, ולברך העוסקים בצרכי ציבור, כל מקום לפי מנהגו...".

וכתב הביאור הלכה, "ונהגו להזכיר וכו', בספרי (סוף פרשת שפטים), כפר לעמך ישראל אלו החיים, אשר פדית אלו המתים, מכאן שהמתים צריכין כפרה[5], וקבעו בשבת[6] שהכל נמצאים בביהכ"נ *והחי יתן אל לבו*[7] [ב"י, והובא בביאור הגר"א]".

וגם ביו"ט מצינו כן, כמ"ש המ"ב בסי' תרס"ח סקט"ו בשם הלבוש, לענין שמחת תורה, וכן הוא ביו"ט של שבועות, כמ"ש במ"ב סי' תצ"ד סקי"ז, וע"ע במ"ב סי' תקמ"ז סק"ח, דמה שנוהגין להזכיר נשמות בביהכ"נ, זה אף ברגל עצמו מותר, שאינו הספד, אלא שמתפללין עליהם[8] [וזה חלוק ממש"כ בשו"ע שם ס"ה, וע"ע בשעה"צ שם סק"ו].

תשובה ל"מענינא דסדרא"

בתשובה לשאלה, בתשובה לשאלה, מנין ניתן ללמוד ע"פ פרשתינו שיש איסור לשנות חלוקת הארץ כפי שנתחלקה לשבטים.

התשובה היא, מהפסוק (י"ט י"ד), "לא תסיג גבול רעך אשר גבלו ראשנים בנחלתך אשר תנחל' וגו', וכדאיתא בספרי בפרשתינו (פיסקא קפ"ח), "לא תסיג גבול רעך, והלא כבר נאמר (ויקרא י"ט י"ג) לא תגזול, ומה תלמוד לומר לא תסיג, מלמד שכל העוקר תחומו של חבירו עובר בשני לאוים, יכול בחוצה לארץ, תלמוד לומר בנחלתך אשר תנחל, בארץ ישראל עובר בשני לאוים, בחוצה לארץ אינו עובר אלא משום לאו אחד בלבד. מנין לעוקר תחומים של שבטים שעובר בלא תעשה, תלמוד לומר, לא תסיג גבול רעך".

הרי מבואר, דישנם ב' דרשות הנלמדים מפסוק זה, הא' ענין הסגת גבול חבירו, שמלבד איסור גזל נתווסף כאן עוד איסור השגת הגבול, ועוד נתחדש כאן איסור עקירת תחומן של שבטים.

וכענין זה הביא הרמב"ן כאן, "לא תסיג גבול רעך. אזהרה שלא ישנה תחום החלוקה שחלקו הנשיאים את הארץ לשבטים, או ליחיד מהם, ועל כן אמר אשר גבלו ראשונים, הם אלעזר הכהן ויהושע בן נון ונשיאי המטות, ולכך הזכיר

תשובה למה שאלות שהתפרסמו בלוח זה בשבוע שעבר

והרמז: מי שביקש גשמים בימי הקיץ. כדאי' בתענית כ"ד ב', "ההוא גברא דאיתייב נגדא בבי דינא דרבא משום דבעל כותית, נגדיה רבא, ומית, אשתמע מילתא בי שבור מלכא, בעא לצעורי לרבא, אמרה ליה איפרא הורמיז, אימיה דשבור מלכא לברה, לא ליהוי לך עסק בהדי יהודאי, דכל מאן דבעיין ממריהו, יהיב להו. אמר לה, מאי היא. [אמרה לו] בעין רחמי ואתי מיטרא. אמר לה, ההוא משום דזימנא דמיטרא הוא, אלא לבעו רחמי האידנא בתקופת תמוז וליתי מיטרא. שלחה ליה לרבא, כוון דעתך ובעי רחמי דליתי מיטרא, בעי רחמי ולא אתי מיטרא, אמר לפניו, רבוש"ע אלקים באזנינו שמענו אבותינו ספרו לנו, פועל פעלת בימיהם בימי קדם, ואנו בעינינו לא ראינו, אתא מיטרא עד דשפוך מרזבי דמחוזא לדיגלת", וכמובן א"ש קישור הדברים כמין חומר.

תשובה ל"מבין חידות"

בתשובה לשאלה, מהו הדבר שנוהגין לעשות בשבת ויו"ט משום "והחי יתן אל לבו".

כתב הרמ"א באו"ח סוף סימן רפ"ד, "ונהגו להזכיר אחר קריה"ת נשמות המתים, ולברך העוסקים בצרכי ציבור, כל מקום לפי מנהגו...".

וכתב הביאור הלכה, "ונהגו להזכיר וכו', בספרי (סוף פרשת שפטים), כפר לעמך ישראל אלו החיים, אשר פדית אלו המתים, מכאן שהמתים צריכין כפרה[5], וקבעו בשבת[6] שהכל נמצאים בביהכ"נ *והחי יתן אל לבו*[7] [ב"י, והובא בביאור הגר"א]".

וגם ביו"ט מצינו כן, כמ"ש המ"ב בסי' תרס"ח סקט"ו בשם הלבוש, לענין שמחת תורה, וכן הוא ביו"ט של שבועות, כמ"ש במ"ב סי' תצ"ד סקי"ז, וע"ע במ"ב סי' תקמ"ז סק"ח, דמה שנוהגין להזכיר נשמות בביהכ"נ, זה אף ברגל עצמו מותר, שאינו הספד, אלא שמתפללין עליהם[8] [וזה חלוק ממש"כ בשו"ע שם ס"ה, וע"ע בשעה"צ שם סק"ו].

תשובה ל"מענינא דסדרא"

בתשובה לשאלה, בתשובה לשאלה, מנין ניתן ללמוד ע"פ פרשתינו שיש איסור לשנות חלוקת הארץ כפי שנתחלקה לשבטים.

התשובה היא, מהפסוק (י"ט י"ד), "לא תסיג גבול רעך אשר גבלו ראשנים בנחלתך אשר תנחל' וגו', וכדאיתא בספרי בפרשתינו (פיסקא קפ"ח), "לא תסיג גבול רעך, והלא כבר נאמר (ויקרא י"ט י"ג) לא תגזול, ומה תלמוד לומר לא תסיג, מלמד שכל העוקר תחומו של חבירו עובר בשני לאוים, יכול בחוצה לארץ, תלמוד לומר בנחלתך אשר תנחל, בארץ ישראל עובר בשני לאוים, בחוצה לארץ אינו עובר אלא משום לאו אחד בלבד. מנין לעוקר תחומים של שבטים שעובר בלא תעשה, תלמוד לומר, לא תסיג גבול רעך".

הרי מבואר, דישנם ב' דרשות הנלמדים מפסוק זה, הא' ענין הסגת גבול חבירו, שמלבד איסור גזל נתווסף כאן עוד איסור השגת הגבול, ועוד נתחדש כאן איסור עקירת תחומן של שבטים.

וכענין זה הביא הרמב"ן כאן, "לא תסיג גבול רעך. אזהרה שלא ישנה תחום החלוקה שחלקו הנשיאים את הארץ לשבטים, או ליחיד מהם, ועל כן אמר אשר גבלו ראשונים, הם אלעזר הכהן ויהושע בן נון ונשיאי המטות, ולכך הזכיר בנחלתך אשר תנחל וגו'.

וטעם המצוה הזאת, שלא יחשוב אדם לומר אין חלקי אשר נתנו לי שוה כמו חלק חברי, כי טעו החולקים, או שיוציא בלבו לעז על הגורלות, ולא יהיה זה בעיניו גזל כלל, על כן צוה בכאן שלא יחלוק אדם על החלוקה ההיא ולא ישנה הגבולין כלל, לא בסתר ולא בגלוי. וזו מצוה מבוארת ממה שצוה (במדבר כ"ו נ"ו) על פי הגורל תחלק נחלתו בין רב למעט, ואמר (שם ל"ד י"ז) אלה שמות האנשים אשר ינחלו לכם וגו'.

ועל דעת רבותינו (בספרי שם) שהוא אזהרה לעוקר תחומו של חבירו בארץ שעובר בשני לאוין, יהיה טעם 'אשר גבלו ראשונים', שלא ישנה התחום הישן בסתר ויאמר בכאן היה מעולם, והזהיר הכתוב בהווה, כי התחום החדש ניכר וידוע הוא ואין אדם משנה אותו. וגם רבותינו עצמם הזכירו (שם) מנין לעוקר תחומין של שבטים שעובר בלא תעשה, תלמוד לומר לא תסיג גבול רעך, והוא באמת פשוטו של מקרא".

ומבואר בדברי הרמב"ן, שאכן ישנם ב' ענינים הנלמדים מפסוק זה וכמבואר בספרי, אלא דנראה דסבירא ליה להרמב"ן, שב' הדרשות הללו אינם מתיישבים יחדיו, אלא אחד מהם הוא ע"פ פשוטו מקרא, והשני הוא לפי מדרשו, ומשמע שהבין כן גם בדעת הספרי, דפשוטו של מקרא משמע ד'אשר גבלו ראשונים' קאי באלעזר הכהן ויהושע בן נון והנשיאים, ואילו אם קאי הפסוק בעוקר תחומו של חבירו, יתפרש ענין 'אשר גבלו ראשונים', דהיינו הגבול הישן של חבירו, שזהו על דרך מדרשו של מקרא לחדש שבארץ ישראל עובר בב' לאוין וכו'.

ואכן הנצי"ב בהעמק דבר כאן, כתב לקיים ב' הדרשות דהספרי יחדיו, דבאמת לומר דקאי הפסוק רק לענין גבול השבטים הוא ג"כ מחודש, שהרי לפי"ז לא ניחא כ"כ הלשון 'גבול רעך' אלא ע"כ שבא הכתוב ללמד ב' ענייני לאוין אלו, וזה לשונו, "לא תסיג גבול רעך. יש בזה שתי אזהרות מבוארות בכתוב, כדרך משנה תורה, חדא, השגת גבול סימני הקרקע שבינו לחבירו, וזהו לשון 'גבול רעך', אבל א"כ אין הבנה ללשון 'אשר גבלו ראשונים', אלא יש כאן אזהרה שניה שהובא בספרי, שאסור לשנות תחום הארץ שעשו הנשיאים ויהושע, היינו 'אשר גבלו ראשונים', ולזה הפירוש אין לשון 'גבול רעך' מדוייק, שהרי מחליפים כולם זל"ז ברצון, אלא ע"כ מבואר כאן שתי אזהרות. וטעם אזהרה שניה הוא כמו שכתבנו כמה פעמים, דחלוקת הארץ היה ענין קדושה, שהרי בזה תלוי דין יובל וכמה דינים של תורה, והוא קדושת הגוף דלא פקע בכדי".

ואמנם בדפוסים רבים בספרי הנ"ל, איתא, דהא דלמדו איסור עקירת גבול השבטים, אינו כלל מקרא דפרשתינו הנ"ל, אלא מדכתיב במשלי (כ"ב כ"ח), "אל תסג גבול עולם אשר עשו אבותיך", וכ"ה גירסת הגר"א. וכפי הנראה גרסו כן מטעם הנ"ל, דא"א למילף ב' הדרשות כהדדי מהאי קרא.

אלא שלפי המבואר ברמב"ן הנ"ל, אין בכך תימה כלל, דבאמת אפשר לקיים שניהם, אחד מצד פשוטו של מקרא, והשני לפום מדרשו. ובפרט לדברי הנצי"ב הנ"ל, דשניהם לפי פשוטו של מקרא, מאחר וממ"נ יש כאן כביכול ב' לשונות הפכיים בפסוק, וע"כ דבא לאשמעינן ב' דינים הללו. ועי' גם משכ"ת בזה בפירוש 'ספרי דברי רב' לספרי כאן, דהעיקר כמו שגרס הרמב"ן, דילפינן האיסור דחלק השבטים, מקרא הנ"ל, ואף שנוכל למילף זה גם מהך קרא דמשלי, אבל העיקר למילף כן ממקרא של תורה. וכן בפי' 'רבינו הלל' בספרי כאן גרס כהרמב"ן. ועי' באב"ע כאן שפירש ג"כ "אשר גבלו ראשונים, שחלקו הארץ". ועי' במלבי"ם כאן.[9]

---

1 ואולי כאן המקום להוסיף את המעשה הנורא עם האבן עזרא, שמעורר הרבה על קדושת האותיות הקדושות, שבפירוש לספר היצירה המיוחס לרבי סעדיה גאון (פ"ב מ"ה, עמ' 84), המודפס עם פירוש המיוחס לראב"ד, כתב וז"ל: ושמעתי כי אבן עזרא ברא בְּרִיָּה לפני ר"ת, ואמר, "ראו מה שנתן הקב"ה באותיות הקדושות", ואמר, "חזור (פנים) לאחור", וחזרה לקדמותה, עכ"ל ['וכבר העיר בספר 'מצרף לחכמה' בפ"ז, והיעב"ץ ב'ספר המטפחת', שלכאורה יש לדקדק בזה, שהרי רבינו סעדיה גאון היה לפני האבן עזרא, וצ"ע].

ובענין זה כתב לנו בנו של הגאון רבי יוסף קולמן זצ"ל, כדלהלן: זכורני כד הוינא טליא, שניסיתי ללמוד מעט אותיות לעז, ושאלתי לאאמו"ר צז"ל הכ"מ האם אות לע"ז פלוני היא כמו אות אלמוני. והשיב לי, ח"ו, אין לדמות אותיות לעז לאותיות הקדושות שבהם נבראו שמים וארץ, אלא אפשר לשאול אם הגיית האות הלע"ז הנ"ל, דומה להגיית האות הקדושה האחרת, להבדיל בין הקודש והחול.

2 בריש ספר 'פניני רבינו הגרי"ז', במכתב מדוד המחבר, הגרמ"מ צ'צי'ק שליט"א (בעמח"ס 'ניב מנחם'), לרגל חיבור ה'תורת זאב' עמ"ס זבחים, כותב, "בשמחה אין קץ קבלתי לנכון את החומר 'כמין חומר' להדפסת הספר הנשגב תורת זאב עמ"ס זבחים ...".

3 חתנו של הגרמ"י לפקוביץ זצ"ל, סיפר בהספדו, שלפני כמה עשרות שנים, ערך חמיו הגדול מבחן לתלמידיו, אחד התלמידים ניגש אליו, והתנצל ש"לא הספיק לגמור את *החומר*", נענה לו הגרמ"י להמתין, אך העיר את אוזנו שאין זה מן הראוי להתבטא בלשון 'חומר' ביחס לסוגיא בגמרא.

4 בב"ק ס"ז ב' איתא, "והא רבא הוא דאמר... ואבע"א חד מינייהו רב פפא אמרה", ובתוס' שם כתבו, דמשום שהיה רבו, ולפעמים כשאמר בסתמא, היו סבורים שדברי רבא הם, וע"ש בהגהות הב"ח, שכתב טעם אחר שהתבלבלו בין רבא לר"פ, "משום דמלך בתר אביי ורבא, כ"כ תוס' בשבועות דף כ"ד ע"א", ואולי משום זה גם בעובדות שאירעו בבית דינם, נפלו חילופי גירסאות.

5 עי' בשו"ע סו"ס תרכ"א, שכתוב, "נהגו לידור צדקות ביום"כ בעד המתים [ובסוגריים נוסף שם:], ומזכירין נשמותיהם, דהמתים ג"כ יש להם כפרה ביוהכ"פ". וע"ש במ"ב סקי"ט (ומ"ש ברמ"א סו"ס תקפ"א, שנהגו לילך על הקברות ולהרבות בתחינות, וליתן צדקה לעניים, הוא משום ענין אחר, כדי שהתפלה תתקבל ע"י הצדקה, ובפרט במקום מנוחת הצדיקים, שהוא מקום מסוגל יותר, כמ"ש במ"ב שם סקכ"ז).

[אגב אורחין, בס' אהלי יהודה להגר"י נגאר זצ"ל (מגדולי רבני טוניס לפני כמאתים ועשרים שנה), על הספרי, מביא בענין הספרי דסוף פרשת שפטים הנ"ל, "וראיתי כתוב, כי טוב ליתן צדקה, ולומר, הריני נותן דבר זה בעד כל ישראל". והוא התעוררות נפלאה, שלא רק בתפילה צריך להתפלל על הכלל, אלא גם בזכות מצוות יש לכלול את כל ישראל. וראה ב'לקט רשימות' מהגר"נ וואכטפויגל זצ"ל, בעניני אלול וימים נוראים, עמ' מ"ז, שמביא, "לחשוב על השני ולהתפלל עליו, זה עצה לזכות ליום הדין", וראה עוד כעי"ז שם בעמ' י"ט בשם הסבא מקלעם].

6 בכה"ח סי' רפ"ב אות ע"ב, כתב טעם נוסף בשם ה'שבלי הלקט', "לפי שהשבת יום מנוחה דוגמא לעתיד לבוא, והוא יום שהמתים אינם נידונים בגיהנם, ראוי הוא להזכירם למנוחה ולהתפלל עליהם" (והובא טעם זה בב"י). ובא"ר סי' רפ"ד סקי"ב, כתב, "עוד טעם אחר שצריכין להתפלל עליהם בכל שבת ויו"ט, מפני שמהפכין אש של גיהנם לפניהם ולאחריהם, אותן שלא שמרו שבת ויו"ט, שנאמר והיה מידי חודש בחדשו וגו', ואשם לא תכבה".

[ולשון נפלא יש במדרש פסיקתא רבתי פ"כ, "כיון ששוקלין אותו ויש בו עוונות, מורידין אותו לגיהנם ... כיון שמבקשים עליו רחמים, זורק אותו מגיהנם כחץ מן הקשת"].

ואגב אורחין, כדאי להביא את מש"כ ב'פניני יס' [מבעל ה'אפיקי יס'] אות י"ד, "יקדים בערב ש"ק לכבוד ש"ק, ויתבונן במש"כ הספרים הקדושים, כי באותו זמן שמקבל שבת פה בעוה"ז, יקילו מעליו עונשי הגיהנם בעוה"ב, וכבר כתב הרמב"ן ז"ל, כי כל יסורי איוב ר"ל, אינם כלום כנגד שעה אחת יסורי גיהנם, והוא חשבון נורא, וממילא ה"ה לענין לצאת מן השבת".

7 כתב במטה משה אות תנ"ח, "כתב בשבלי הלקט (סי' פ"א), אחר קריאת התורה נהגו להזכיר נשמות... וכן מברכים על העוסקים בצרכי ציבור וצדקה וגמ"ח וכו', או כל דבר לכבוד התורה, והעוסקים בתורה, *והחי יתן אל לבו* כמה גדול שכר העוסקים בתורה ובמצות".

8 וצ"ע לפי"ז מאי שנא דבימים שא"א תחנון אין מזכירין נשמות, כמבואר בהמשך דברי הרמ"א בסוס"י רפ"ד הנ"ל ובמ"ב שם סקי"ח, דמטעם זה גם בכל חודש ניסן אין מזכירין [וכ"מ בסי' תכ"ט סק"ח] וכן בשבת מברכין, עי"ש. וכ"כ במהרי"ל לענין שבת של ד' פרשיות, והובא במ"ב סי' תרפ"ה סקי"ח.

9 ועי' עוד במדרש משלי (בובר, כ"ב כ"ח), מה שדרשו בהך קרא דמשלי, לענין שינוי מנהגים בתפילות וכו', וכעי"ז במס' שמחות ('ברייתות מאבל רבתי', פ"ב ה"ד). ועי' גם בס' חסידים סי' ש"ב, ובסי' קי"ד הביא גם ממקרא של תורה הנ"ל וגם מהא דמשלי. וכבר הביא במג"א ריש סי' ס"ח על דרך האמת, דגם ענין זה שייך לחלוקת השבטים, כי י"ב שערים יש בשמים כנגד י"ב שבטים וכו'. ומ"מ אין זה אלא לענין אסמכתא בעלמא, ואכמ"ל. ויעוין משכ"ת בכ"ז בגליון נ"ה פ' כי תצא תשס"ח, בתשובה למענייננא דסדרא.

10 אלו שבסוף חטא בהן אבשלום, כמפורש בפסוק (שם ט"ז כ"ב), וכשחזר דוד אל ממלכתו וביתו, נתנם אל משמרת כל ימיהם, כמפורש ג"ז בפסוק (שם כ' ג'), "וַיָּבֹא דָוִד אֶל בֵּיתוֹ יְרוּשָׁלִָם וַיִּקַּח הַמֶּלֶךְ אֵת עֲשֶׂר נָשִׁים פִּלַגְשִׁים אֲשֶׁר הִנִּיחַ לְשָׁמֹר הַבַּיִת וַיִּתְּנֵם בֵּית מִשְׁמֶרֶת וַיְכַלְכְּלֵם וְאֵלֵיהֶם לֹא בָא וַתִּהְיֶינָה צְרֻרוֹת עַד יוֹם מֹתָן אַלְמְנוּת חַיּוּת".

11 ובתוספתא (סנהדרין פ"ד ה"ה) נאמר, "לא ירבה לו נשים כאיזבל אבל כאביגיל מותר, דברי רבי יהודה...".

12 עיין בפירוש הרע"ב שם שביאר, "ושלש מחלוקות יש בדבר. ת"ק סבר, נושא י"ח ואפילו פרוצות, ויותר מי"ח לא ישא ואפילו כשרות, שכך הוא גזירת הכתוב. ר' יהודה סבר, נושא י"ח ואפילו פרוצות, ויותר מי"ח פרוצות לא ישא, וכשרות והגונות ישא כמו שירצה. ופליג אתנא קמא בחדא. ר' שמעון סבר, אפילו אחת פרוצה לא ישא, וכשרות והגונות לא ישא יותר משמונה עשרה. ופליג אתנא קמא בחדא ואדרבי יהודה בתרתי. והלכה כת"ק".

13 יעויין ביעב"ץ שהקשה, מדוע לא מנו את רבקה, רחל, בת שבע, תמר אחות אבשלום, בתו של אבשלום, אבישג ובנות איוב, ועוד הרבה, שעל כל אלו נאמר שהיו יפות.

וביאר, שאלו שנמנו, לא היה בזמנן כאלו שדומות להן ביפיין, ובנות איוב, אע"פ שמקרא מפורש הוא שלא נמצא בכל הארץ כמותן,

תשובה ל"כתב חידה"

מי אני: "אביגיל [אשת דוד]".

דמות הקשורה: רש"י דברים י"ז י"ז, "ולא ירבה לו נשים. אלא שמונה עשרה, שמצינו שהיו לו לדוד **שש נשים**, ונאמר לו (ש"ב י"ב ח'), וְאִם מְעָט וְאֹסִפָה לְךָ כֵּהֵנָּה וְכֵהֵנָּה". ואחת משש נשות דוד, היתה אביגיל, וכדלהלן.

מהשש המיוחדות הייתי – שאביגיל היתה השניה משש הנשים שהיו מיוחדות לדוד שאותן נשא בראשונה, ולמעט מהנשים הנוספות שנשא אחר כך, וכן מכל אותן פילגשים שלקח.

ששש נשים היו לו לדוד, אֲחִינֹעַם הַיִּזְרְעֶאלֶת, אֲבִיגַיִל, מַעֲכָה, חַגִּית, אֲבִיטָל וְעֶגְלָה זו מיכל, כמפורש בפסוקים (ש"ב ג' ב' - ה'), "וילדו (קרי: וַיִּוָּלְדוּ) לְדָוִד בָּנִים בְּחֶברוֹן וַיְהִי בְכוֹרוֹ אַמְנוֹן לַאֲחִינֹעַם הַיִּזְרְעֶאלֶת. וּמִשְׁנֵהוּ כִלְאָב לאביגל (קרי: לַאֲבִיגַיִל) אֵשֶׁת נָבָל הַכַּרְמֶלִי וְהַשְּׁלִשִׁי אַבְשָׁלוֹם בֶּן מַעֲכָה בַּת תַּלְמַי מֶלֶךְ גְּשׁוּר. וְהָרְבִיעִי אֲדֹנִיָּה בֶּן חַגִּית וְהַחֲמִישִׁי שְׁפַטְיָה בֶן אֲבִיטָל. וְהַשִּׁשִּׁי יִתְרְעָם לְעֶגְלָה אֵשֶׁת דָּוִד אֲלֶה יֻלְּדוּ לְדָוִד בְּחֶברוֹן".

ולאחר שדוד שב ירושלימה, נאמר (שם ה' ג'), "וַיִּקַּח דָּוִד עוֹד פִּלַגְשִׁים וְנָשִׁים מִירוּשָׁלִָם אַחֲרֵי בֹּאוֹ מֵחֶברוֹן וַיִּוָּלְדוּ עוֹד לְדָוִד בָּנִים וּבָנוֹת", ודרשו חז"ל שסך הכל היו לו לדוד שמונה עשרה נשים ופלגשים יחדיו, וכתב הרד"ק שם, שהיות ומצאנו שהיו לו לדוד עשר פלגשים, אותן אלו שהשאיר בביתו בשעה שברח מפני אבשלום, שנאמר (שם ט"ו ט"ז), "וַיֵּצֵא הַמֶּלֶךְ וְכָל בֵּיתוֹ בְּרַגְלָיו וַיַּעֲזֹב הַמֶּלֶךְ אֵת עֶשֶׂר נָשִׁים פִּלַגְשִׁים[10] לִשְׁמֹר הַבָּיִת", וכבר נמנו ששת נשיו, ומלבד זאת מפורש בפסוק שנשא את בת שבע, נמצא שהיתה לו עוד אשה אחת, כמו שכתוב בפסוק שלקח עוד 'נשים', והיינו שתי אלו, בת שבע ועוד אחת.

והנה חשבונו זה של הרד"ק, הוא לשיטתו שסבר כרמב"ם וכדלהלן, שמנין השמונה עשרה כולל בתוכו גם את הפלגשים, אבל לדעות החולקות, יתכן והיו לו לדוד י"ח נשים וזאת מלבד אותן עשרת פלגשים, ואולי עוד נוספות חוץ מהן, ועי' בסמוך.

ובנה של אביגיל היה כלאב, כמפורש בפסוק (שם ג' ג'), "וּמִשְׁנֵהוּ כִלְאָב לאביגל (קרי: לַאֲבִיגַיִל) אֵשֶׁת נָבָל הַכַּרְמֶלִי...", ונקרא גם דניאל, כמפורש בפסוק (דה"א ג' א'), "וְאֵלֶּה הָיוּ בְנֵי דָוִיד אֲשֶׁר נוֹלַד לוֹ בְּחֶברוֹן הַבְּכוֹר אַמְנוֹן לַאֲחִינֹעַם הַיִּזְרְעֶאלִית שֵׁנִי דָּנִיֵּאל לַאֲבִיגַיִל הַכַּרְמִלִית".

והלכה נאמרה גם על שכמותי – שההלכה שאסור למלך להרבות נשים, נאמר גם על אשה צדקת כמו אביגיל אשת דוד.

שאסור למלך להרבות בנשים, אפילו הם צדקניות כאביגיל, כדשנינן בסנהדרין כ"א א', "(דברים י"ז י"ז) לֹא יַרְבֶּה לּוֹ נָשִׁים, אלא שמנה עשרה. רבי יהודה אומר, מרבה הוא לו, ובלבד שלא יהו מסירות את לבו[11]. רבי שמעון אומר, אפילו אחת ומסירה את לבו, הרי זה לא ישאנה, אם כן למה נאמר לא ירבה לו נשים, דאפילו כאביגיל[12], והיינו דאפילו על אשה צדקת כאביגיל, נאמרה ההלכה שאסור למלך לישאנה, אם יש לו כבר שמונה עשרה נשים.

ובעיקר הלכה זו, נחלקו הראשונים, האם מנין הי"ח הוא לנשים ופלגשים יחדיו, או שהוא רק אודות נשים, ופלגשים יוכל ליקח עוד. דעת הרמב"ם בפ"ג ממלכים ה"ב, שבין הכל יחד, נשים ופלגשים, לא יקח יותר משמנה עשרה, ואילו הראב"ד סבר שהוא רק לגבי נשים, אבל פלגשים יוכל ליקח עוד. ועיי"ש במפרשי הרמב"ם שהאריכו במחלוקת זו.

במנין השבע נמניתי – שאביגיל נמנתה במנין שבע הנביאות.

ששבע נביאות עמדו לישראל, כדאיתא במגילה י"ד א', שרה, מרים, דבורה, חנה, אביגיל, חולדה ואסתר.

ואביגיל התנבאה לדוד שבה הוא לא יכשל, אלא באשה אחרת, בבת שבע, כמו שאירע לבסוף [אלא שגם על מעשה בת שבע אמרו חז"ל בשבת נ"ו א', דכל האומר דוד חטא, אינו אלא טועה], ובעבור נבואתה זאת, היא נמנית במנין שבע הנביאות, כדאיתא שם ב' עפרש"י.

ואף בין הארבע התייחדתי – שאף בין הארבע נשים היפות בעולם התיחדה אביגיל בזכירתה.

שאביגיל היתה אחת מארבע הנשים היפות בעולם, כדאיתא במגילה ט"ו א', "תנו רבנן, ארבע[13] נשים[14] יפיפיות[15] היו בעולם, שרה, רחב, ואביגיל, ואסתר. ולמאן דאמר אסתר ירקרוקת היתה, מפיק אסתר ומעייל ושתי".

ומתוך ארבע הנשים הללו, התיחדה אביגיל בזכירתה, כדאיתא שם, "תנו רבנן, רחב בשמה זינתה, יעל בקולה, אביגיל בזכירתה, מיכל בת שאול בראייתה"[16].

ועצם הדבר שאביגיל היתה יפת תואר, מפורש הוא בפסוק (ש"א כ"ה ג'), "וְשֵׁם הָאִישׁ נָבָל וְשֵׁם אִשְׁתּוֹ אֲבִגָיִל וְהָאִשָּׁה טוֹבַת שֶׂכֶל וִיפַת תֹּאַר...".

בחכמתי לא הייתי לפוקה – שבחכמתה של אביגיל הצילה את עצמה ואת דוד שלא היתה לו למכשול ולפוקה.

שבחכמתה של אביגיל הצילה את עצמה ואת דוד שלא להיות לו למכשול ופוקה, כמפורש בפסוקים בש"א כ"ה, ע"פ המפרשים, שלאחר מיתת שמואל, הלך דוד עם מחנהו למדבר פארן, ובכרמל הסמוך למדבר[17] היה אדם עשיר מאוד ובעל צאן רב, ששמו נבל[18], והיה משבט יהודה מזרע כלב, וכשהגיע עת הגז, שמנהגם הוא שעושים אותו יום טוב, שלח דוד עשרה נערים שיעלו כרמלה וישאלו את נבל בשמו לשלום, והיות וכל ימי המרעה אנשי דוד עזרו וסייעו ביד רועיו, על כן, שכעת הוא זמן משתה ושמחה אצלו, הם מבקשים שיתן להם מתת כפי אשר ימצא ידו.

וכשמוע נבל את בקשת נערי דוד, ענה בדברים קשים, "מִי דָוִד וּמִי בֶן יִשַׁי", מהו חשוב בכלל, שהרי בא מרות המואביה, "הַיּוֹם רַבּוּ עֲבָדִים הַמִּתְפָּרְצִים אִישׁ מִפְּנֵי אֲדֹנָיו", שמאז השופטים לא היה כדבר הזה שאדם ימרוד בשופט כמו שדוד מורד בשאול, ונבל לא הסכים לתת לנערי דוד מאומה.

כששמע דוד את מה שהיה, ישבו ודנו בבית דין את דינו של נבל, ופסקו שהוא חייב מיתה כדין מורד במלכותו של דוד, שהרי ידעו כל ישראל שדוד נמשח למלך, ולמרות כן נבל כינהו עבד, ולאחר שכל דייני בית הדין פסקו את דינו, והוסיף דוד שהיה הגדול שבהם והצטרף עמהם באחרונה לפסק הדין, כהלכה שבנפשות מתחילין בקטן ומסיימים בגדול.

באותו הזמן הגיד אחד מנערי נבל לאביגיל אשתו מה שהיה עם נערי דוד, והיאך נבל בעט בהם ושלחם בבזיון וגערה, למרות שהם התנהגו עמם באופן הטוב ביותר כל אותה תקופה שהיו במרעה, ואף שמרו עליהם כחומה מפני כל מי שרצה לגנוב מהם או להזיקם. והוסיף ואמר, שכלתה אליו הרעה מאת דוד, והיא צריכה לעשות מעשה בחכמה לתקן את הדבר ולפייס את דוד.

וכשמוע אביגיל את הדבר הזה, מיהרה ולקחה לחם ויין ועוד דברים טובים רבים, ושמה על החמורים, ואמרה לנעריה שיוליכו את המנחה וילכו לפניה, והיא תבוא אחריהם, כאשר היא לא אמרה דבר לנבל בעלה.

באותו הזמן יצאו דוד ואנשיו להלחם בנבל, ודוד נשבע שעד הבוקר לא ישאר לנבל מאומה[19], וכשהם ירדו בהר אל עבר העמק והיו מוסתרים בין העצים, באותה העת הלכה כנגדם אביגיל עם נעריה וירדה את ההר שממולם לעבר אותו עמק, וכשהגיעו שניהם לעמק, נפגשו. וכשראתה אביגיל את דוד, מיהרה וירדה מעל החמור ונפלה לפניו על פניה בהשתחויה ארצה, ונפלה על רגליו ואמרה, שהיא אשתו של אותו אחד שעוונו גרם לו לצאת ולהורגו, אלא שדוד לא ישית את לבו למעשיו של איש הבליעל, "כִּי כִשְׁמוֹ כֵּן הוּא נָבָל שְׁמוֹ וּנְבָלָה עִמּוֹ", והמשיכה ואמרה, שהיא לא ראתה את הנערים ששלח, ואם היתה רואה אותם, בודאי שהיתה שולחת עמהם כל טוב.

הוסיפה אביגיל ואמרה בכל מיני לשונות שכנוע, לבל ילך דוד בדרכו להרוג את נבל בעלה, ובמיוחד שנתנבאה שימיו ספורים, וכפרש"י, וסיימה את דבריה (פסוק י"א), "וְלֹא תִהְיֶה זֹאת לְךָ לִפּוּקָה (לכשלון – רש"י) וּלְמִכְשׁוֹל לֵב לַאדֹנִי וְלִשְׁפְּךְ דָּם חִנָּם וְהוֹשִׁיעַ אֲדֹנִי לוֹ וְהֵיטִב ה' לַאדֹנִי וְזָכַרְתָּ אֶת אֲמָתֶךָ".

ודוד השיב לאביגיל על דבריה (פס' ל"ב – ל"ג), "וַיֹּאמֶר דָּוִד לַאֲבִיגַיִל בָּרוּךְ ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר שְׁלָחֵךְ הַיּוֹם הַזֶּה לִקְרָאתִי. וּבָרוּךְ טַעְמֵךְ וּבָרוּכָה אָתְּ אֲשֶׁר כְּלַתְנִי הַיּוֹם הַזֶּה מִבּוֹא בְדָמִים וְהוֹשַׁע יָדִי לִי", שאכן בזכות חכמתה הצילהו.

והצלתה זו של אביגיל בחכמתה, פשוטו הוא, שהצילה את דוד מלהרוג את נבל, כפי שביארנו, אלא שחז"ל דרשו במגילה י"ד א' ועוד, שהיה כאן חכמה מיוחדת, שאביגיל באה לפניו בלילה עם שאלה בדמים, שאל אותה דוד, מדוע היא בכלל שואלת אותו, כאשר יש הלכה שאין מראין דם בלילה. אמרה לו אביגיל, הרי גם אין דנין דיני נפשות בלילה, והיאך דוד דנו לנבל בעלה. השיב דוד לאביגיל, שאין צורך לדונו ככל דיני נפשות, אלא די בזה שהוא מורד במלכות וחייב מיתה. אמרה אביגיל לדוד, "עדיין שאול קיים ולא יצא טבעך בעולם", ועל כן אין לו דין של מורד במלכות. השיב לה דוד, שהיא ברוכה לה' שהצילתו מלהרוג את נבל בעלה.

עוד דרשו חז"ל (שם), מדוע דוד אמר לה (ש"א כ"ה ל"ג), "וּבָרוּךְ טַעְמֵךְ וּבָרוּכָה אָתְּ אֲשֶׁר כְּלַתְנִי הַיּוֹם הַזֶּה מִבּוֹא בְדָמִים וְהוֹשַׁע יָדִי לִי", 'מבוא בדמים', לשון רבים הוא, אלא שאביגיל הצילתהו לדוד גם מעבירה של ג"ע, שבאותה שעה גילתה את שוקה ודוד הלך לאורה ג' פרסאות, ואמר לה השמיעי לי[20], ואמרה לו, שהיא לא תהיה לו לפוקה, ובזה הצילתו מהעבירה.

למי שאחותו כשמי נקראה – שאביגיל בחכמתה לא היתה לפוקה לדוד שאחותו נקראה אביגיל כשמה.

שאחותו של דוד נקראה אביגיל, מפורש בפסוק (ש"ב י"ז כ"ה), "וְאֶת עֲמָשָׂא שָׂם אַבְשָׁלֹם תַּחַת יוֹאָב עַל הַצָּבָא וְעֲמָשָׂא בֶן אִישׁ וּשְׁמוֹ יִתְרָא הַיִּשְׂרְאֵלִי[21] אֲשֶׁר בָּא אֶל אֲבִיגַיל בַּת נָחָשׁ אֲחוֹת צְרוּיָה אֵם יוֹאָב", ודרשו חז"ל בכמה דוכתי (שבת נ"ה ב' ב"ב י"ז א' ועוד), שאביגיל היתה בתו של ישי שמת בעטיו של נחש.

וכן מפורש הוא בפסוק בדה"י (א' ב' ט"ז), לאחר שנמנים בניו של ישי אבי דוד, כתיב, "וַאֲחִיתֵיהֶם צְרוּיָה וַאֲבִיגַיִל וּבְנֵי צְרוּיָה אַבְשַׁי וְיוֹאָב וַעֲשָׂה אֵל שְׁלֹשָׁה", הרי שאביגיל זו היתה אחות דוד.

בכל זאת היו שלש כאחת, אך לא היתה אחת שהיתה מיוחדת על פני אחיותיה.

14 וכתבו התוס' שם, שמנו רק את אלו שנולדו מאשה, ומשו"ה לא מנו את חוה, אף שהיתה יפה ביותר, ששרה נחשבה לפניה כקוף בפני אדם.

15 ובבן יהוידע ביאר, שלשון 'יפיפות', היינו יופי כפול, בתואר ובמראה, בבחרותן ובזקנותן.

ועפי"ז מבאר מדוע לא נמנו אחרות, אע"פ שהוזכר יחודם ביופים, דקים להו לרבנן דבזקנותן נשתנה יפיין כדרך כל הארץ, ואילו אותן ארבע, יופיין בזקנותן שוה לבחרותן.

16 ובעיקר החילוק בין זכירתה, ראייתה ושמיעת קולה והזכרת שמה, עיין בבן יהוידע שהאריך בזה.

ובנותן טעם להביא בזה את דבר תשובתו של הנודע ביהודה (מהדו"ק אור"ח סי' כ"ד), שכתב, "ועל דבר אשר שאל למה חשבו במס' מגילה (ט"ו א'), ד' נשים יפיפות. הנה אם באנו לחקור בדברי אגדה, יש כהנה וכהנה, ומי יוכל לעמוד על סודם, וכל דבריהם יש להם שורש למעלה.

ואעפ"כ בדבר זה יש בו תועלת בכל אחת. מה שחשב שרה, הוא להודיע כמה צנוע וקדוש היה אברהם אבינו, שבודאי כיון שהיתה יפה ביותר היתה מפורסמת בדורה לרוב יופיה, ועם כל זה מעולם לא נסתכל בה, וכמו שפירש"י בפסוק הנה נא ידעתי בפרשת לך לך.

ומה שחשבו רחב ואביגיל, הוא להזהיר כמה ראוי להשמר מלהביט בנשים ולא יגרום טומאה לנפשו לעולם, ולכן מביא רחב בשמה זנתה ואביגיל בזכירתה, לומר, אף שכבר אינו רואה אותה, עם כל זה כבר יש מבוא ליצרו הרע לטמא אותו לעולם בכל עת שיזכיר שמה או תעלה בזכרונו, וזה ודאי זהירות ומוסר גדול.

ומה שחשב אסתר, זה עדות לישראל כמה משגיח הקב"ה עליהם, שברא אסתר ביופי גדול שתהיה נושאת חן בעיני אחשורוש להציל ישראל. ולמאן דאמר אפיק אסתר ועייל ושתי, הוא ג"כ להגיד נפלאותיו של הקב"ה, שעם היות ושתי יפת תואר ביותר ואסתר ירקרקת, וא"כ מצד הטבע לא היה לאחשורוש לאהוב את אסתר, עם כל זה ברחמי שמים למען הרבות פדות ישראל על ידה, נשאה חן בעיניו מכל הנשים".

17 עיין רד"ק שפירש כן, ואותה עיר 'כרמל' היתה אחת מערי יהודה הסמוכה ל'מעון', וכדכתיב (יהושע ט"ו נ"ה), "מָעוֹן כַּרְמֶל וְזִיף וְיוּטָה".

18 וכתב הרד"ק שם, "וכתב אדוני אבי ז"ל, כי נבל זה, לא היה שמו שקראו לו אבותיו, אלא מרוב גריעותו היו קוראין אותו בני אדם נבל".

עוד כתב הרד"ק בביאור הפסוק שם "וְהוּא כָלְבִּי", ויש לפרש 'כלבי' מענין גריעות מעשיו יחסו לכלב".

והרלב"ג כתב, "רוצה לומר שלרוב אכזריותו היה תכונתו כתכונת הכלבים, ששונאים בני מינם וינבחו להם בבואם אצלם, ולא יניחום לאכול מהנמצא בבית, ואע"פ שלא יגרע ממאכלם דבר, וזה ממה שיורה כי רוע נבל היה בענין הכילות".

19 בפסוק (כ"ב) נאמר, שדוד נשבע, "כֹּה יַעֲשֶׂה אֱלֹהִים לְאֹיְבֵי דָוִד וְכֹה יוֹסִיף אִם אַשְׁאִיר מִכָּל אֲשֶׁר לוֹ עַד הַבֹּקֶר מַשְׁתִּין בְּקִיר", רש"י והרד"ק ביארו ע"פ הירושלמי, שלא ישאיר לו אפילו כלב, ולדעת אונקלוס ע"פ ביאורו של הרד"ק, שיהורגו את כל אנשיו, שלא ישאר מהם אפילו אחד 'בן דעת', והרלב"ג וכ"פ במצוד"ד, שהכוונה שלא ישאיר לו אפילו זכר אחד, שיהרוג את כולם, גם את אותם אלו שאינם בני דעת.

20 עי' ביאור נפלא בזה באריכות בשו"ת הרדב"ז ח"ז סי' כ"ט.

21 ובענין יתרא הישראלי, אם אכן היה ישראלי כפסוק דידן, או ישמעאלי שנתגייר כפסוק בדה"י (א' ב' י"ז), "...וַאֲבִי עֲמָשָׂא יֶתֶר הַיִּשְׁמְעֵאלִי", נאמרו בזה דעות בחז"ל.

דעת הבבלי שהיה ישראל גמור, אלא שנקרא כן ע"ש מעשה שהיה, כדאיתא ביבמות ע"ז א', שכאשר רצו להכריז על דוד שהוא אינו ראוי לבוא בקהל, מפני היותו מזרע רות, "אמר רבא, מלמד, שחגר חרבו כישמעאל, ואמר, כל מי שאינו שומע הלכה זו, ידקר בחרב. כך מקובלני מבית דינו של שמואל הרמתי, עמוני ולא עמונית, מואבי ולא מואבית".

אלא שאיתא ברו"ר (פ"ד א') דבר פלא וחידוש, "ר' שמואל בר נחמן אמר, ישמעאל היה, ונכנס לבית המדרש ומצא שם ישי יושב ודורש (ישעיה מ"ה כ"ב), פְּנוּ אֵלַי וְהִוָּשְׁעוּ כָּל אַפְסֵי אָרֶץ (שהנביא קורא לכל הגוים, מקצות הארץ ועד קצתה, תניחו את פסליכם ובואו אלי, תפנו אל ה', ובכך תושעו, כפי שראיתם את ישראל פונים אלי ונושעים, ותדעו כי ה' הוא אל ואין עוד – ע"פ רש"י ורד"ק), ונתגייר על ידו, ונתן לו בתו. ורבנן אמרי, ישראל היה ו[בשעה שרצו להכריז על דוד שהוא אסור לבוא בקהל] חגר חרבו כישמעאל, ונעץ את החרב באמצע. ואמר, אם להרג [או] להרוג אני מקיים אני את ההלכה לר', כל מי שהוא מבטל את ההלכה זו, בחרב זו אתיז את ראשו, עמוני ולא עמונית, מואבי ולא מואבית".

ובדומה לזה איתא במדרש תהלים (ט' י"א), "והוא ישפוט... ר' שמואל בר נחמני אמר, ישמעאלי היה, ולמה קורהו ישראלי, שפעם אחת נכנס לבית המדרש, ושמע ישי שהיה אומר (ישעיה מ"ה כ"ב), פְּנוּ אֵלַי וְהִוָּשְׁעוּ כָּל אַפְסֵי אָרֶץ, מיד נתגייר, ונתן לו ישי את בתו, ורבנן אמרו ישראל היה, ולמה נקרא שמו ישמעאלי, שחידד עצמו חרבו כישמעאל ונעצו בבית המדרש, ואומר או נהרוג או נהרג, או אקיים אני את דברי רבותי, עמוני ולא עמונית מואבי ולא מואבית...". וע"ע בירושלמי יבמות פ"ח ה"ג (מ"ח ב'), וברו"ר ד' א', שאיתא כה"ג בשינויים קלים.

ולדעת רשב"נ מבואר כאן גדולתו העצומה של יתרא, שכאשר רק שמע פסוק אחד, נכנסו הדברים לליבו ונתגייר, והיה גר אמת וצדק, עד שישי, גדול הדור, נתן לו את בתו לאשה.

וע"ע ברד"ק שביאר ע"ד הפשט, מדוע נקרא ישמעאלי, מפני שגר בארץ ישמעאל, וישראלי ע"ש שנתגייר. והביא עוד ביאור נוסף בשם אביו, שכתב, "כי כשהיה בארץ ישמעאלים קורין אותו ישראלי שם, וכשהיה בא משם לא"י קורין אותו ישמעאלי".

ובעיקר מעשה זה של יתרא, שלא נתן שיכריעו את ההלכה כנגד דוד, צ"ל שהיה זה לפני שנשא לאשה את אביגיל אחות דוד, דאם היה זה לאחר נישואיה, מדוע שיקבלו דבריו, כאשר לכאורה נראה שאין בהכרח שכוונתו לשם שמים, אלא רק להתיר את אשתו ובניו, אלא צ"ל שהיה זה קודם לכן, ומה שאיתא שישי נתן לו את בתו, היה זה זמן רב לאחר שנתגייר ואף לאחר מעשה זה שבזכותו נקבעו מסמרות בהלכה של 'עמוני ולא עמונית, מואבי ולא מואבית'.

ויתכן לפרש עוד, שמה"ט נתן לו ישי את בתו, למרות שמן הסתם לא היה חסר לו מי שישאנה, ומדוע היה צריך ליקח גר לחתן, אלא שכאשר ראה גדולתו העצומה, שלא זו בלבד שנתגייר מחמת ששמע פסוק, אלא תוך זמן עלה ונתעלה בתורה עד שהגיע ליכולתו להכריע ולקבוע מסמרות בהלכה שכבר מאות שנה לא נקבעה לחלוטין, אות ומופת הוא על גדלותו העצומה בתורה, ועל כן, לא הביט ישי על חוסר יחוסו, אלא על גדלותו, ולקחו כחתן לבתו.

סיפור ושאלה בציידו

לעורר את בני המשפחה ללימוד הפרשה עם פרש"י.

אחת הסיבות המרכזיות שכל אדם מרגיש צורך להטיב לעזור ולסייע לאחרים, היא מפני שתכלית בריאת העולם והאדם היתה להטיב עמו, לכך נשתרשה הנהגה זו בליבות בני האדם, עד שאף גויי הארץ, מרגישים בקרבם צורך זה, לעזור ולסייע לאחרים, לתרום עבור כל מיני קרנות שונות ומשונות, שחושבים שעושים בכספם דברים טובים ומועילים לאנושות, וכאשר עושים פעולות כגון אלו, מרגישים בזה סיפוק רוחני רב ולאורך שנים רבות.

עשרות שנים לא ימחקו לאדם את הרגשתו הטובה, מאותו יום בו הלך על שפת הים וראה ילד שנטפוך לעומק ועומד לטבוע במערבולת במים העמוקים, ולמרות שמיהר באותה שעה לפגישה דחופה, לא היסס וכהרף עין הסיר מעליו את בגדיו כדי שלא יפריעוהו וקפץ אל המים, ולאחר נסיונות רבים ובכוחות על אנושיים, הצליח לבסוף למשות אותו ולהציאו ברגע האחרון. את הממון שהפסיד בפגישה שאיחר, ואף את ארנקו שנלקח ממכנסיו השאיר על שפת הים, מזמן שכח, אך בכל פעם שנזכר ממעשהו המיוחד הלזה, הוא מתמלא מחדש באושר ושמחה על מעשהו האצילי והמציל שעשה.

ואם זוהי הרגשתו של גוי, שאפילו אין לו נשמה רוחנית בקרבו, עד כמה נעלה היא הרגשתו של יהודי שגומל חסדים טובים, ודבק במידותיו של הקב"ה, לעזור לסייע לכל מי שיכול. אין זה אצלו רק הרגשת עזרה וסיוע לאחר, אלא בעיקר קיום מצוה, שהתנאה הרוחנית מקיומה, מקרבת האלוקים הבאה בעקבותיה, היא לאין ערוך ושיעור.

אם זוהי ההרגשה שיש ליהודי שעשה טובה גשמית לחבירו, על אחת כמה וכמה ישנה הרגשה עילאית לכל אחד שזוהה לעשות טובה רוחנית לאחר, לזכותו במצוה נוספת, או להצילו מלעבור על עבירה. ובמיוחד אם מדובר בהצלתו מאסיורים רבים ולזכותו במצוות רבות כרימון, ועל כן, זו גם הסיבה שכל יהודי מרגיש רצון וצורך לקרב את כל אותם רחוקים משמירת התורה והמצוות, ללמדם אורחות חיים, להצילם מנתיבות דרכם הקלוקלת, ולהעלותם על דרך החיים, שיכירו וידעו על מלכותו של הקב"ה, ויקבלו את מלכותו עליהם.

גדולי ישראל לימדונו, שהדרך הטובה ביותר לקרב יהודי רחוק לה' ותורתו, היא על ידי לימוד התורה, שהמאור שבה מחזירו למוטב. זה לא שאין דרך של סמינרים ודרשות מעוררות של הרבנים הדרשנים מזכי הרבים, הפותחים גם הלבבות, מתוכחים ומוכיחים שאין עוד מלבדו, שה' ברא את העולם ומלואו, ואנו עבדיו, וצריכים לעשות רצונו, ומחזקים להם את האמונה בשכר ועונש, שעל ידי דרשות אלו זכו רבבות יהודים יקרים לשוב בתשובה שלימה, אלא זה המלאכה של אותם רבנים, כאשר באים לדבר בעיני אותם אלו שבאו על מנת כן, להתווכח ולהוכח, להצמיח זרעי אמונה, אבל כל יחיד ויחיד הרוצה להשפיע ולהחזיר בתשובה, ברוב הפעמים לא יצא דבר אף מוכיחים ארוכים ומתישים, במיוחד שפעמים רבות, אלו שמתווכחים לא רוצים להגיע אל האמת, אלא רק להנות מהויכוח, ואף אם בסופו של דבר יצאו אותו בויכוח, יוכל לפטור את עצמו בטענה שהכל זה רק "פילוסופיה", ויוסיף ויפטיר את תשובתם ה"ניצחת" והניצחית של כל פורקי עול, שכל עוד שאין לשומרי התורה תשובה שתניח את דעתו מדוע הן אינם מבזבזים את שנותיהם בצבא, גם הוא לא מחוייב לשמור תורה ומצוות.

מאידך, אם במקום להתווכח, יושבים ולומדים יחד, לא זו בלבד שכנגד מעמד הויכוח, בו כל רחוק משמירת התורה והמצוות רואה את עצמו 'צד' כנגד ובעל דעה, ועל כן קשה יותר להשפיע על צד נגדי ובעל דעה, כאשר יושבים ולומדים יחד, מלבד סגולת התורה שהמאור שבה יחזירה למוטב, גם הסברא הפשוטה והמציאות הנראית לעין כל היא, שכבר תחילת הלימוד משפיע על אותו אחד שהוא כבר לא נגד, הוא 'תלמיד', והפרופסור הגדול ביותר, ברגע אחד הוא יושב כתלמיד לפני רבו, לפני אברך צעיר, וזאת משום שעם כל ידיעותיו הרחבות באותם הדברים בהם עוסק, יחד עם "השכלתו" וידיעותיו הכלליות, מול דף גמ' הוא מרגיש אבוד קטן ואפסי, אפילו את המילים הוא לא יכול לקרוא לבד, ומחמת כך אובדת ממנו כל גאוותו, וליבו נפתח לשמוע את דבר ה' ותורתו.

במיוחד, שאותו אחד שבא ללמוד, אין ביאתו זו בשביל לבדוק ולבחון את אמיתות התורה, ועל כן ליבו פתוח כאולם, הוא כבר חי בתוך התורה הקדושה, וקדושה זו משפיעה עליו עוד ועוד, בשונה מאלו שבאים לבדוק ולבחון, תמיד ישאר לו מה שעדיין לא בדק, את החלקים שלא בחן, ועל כן, ככל שישמע ויקשיב, עדיין יתכן והוא רחוק, הוא לא מפנים את הדברים, אלא עוסק בבדיקתם, כאותם אלו הפוסחים על שתי הסעיפים, שחלקם, למרות שמשקיעים הרבה מחייהם על לימוד התורה, בכל זאת היא כמעט אינה משפיעה עליהם, מחמת שהם עדיין אוחזים בבדיקתה.

לצערינו הרב, ישנם כאלו שהיו בעבר בתוך מחנינו, וככל שנתרחקו מלימוד התורה ועמלה ודקדוק המצוות, הם חושבים שיש להם יותר דעת, ודעתם ה"רחבה" היא גדולה יותר מזקני וגדולי ישראל, שהגו כל שנותיהם הארוכות בעמל התורה יומם ולילה, ואינם יודעים ששיבוש דעותיהם הוא, משום שאט אט הם מתקרבים לדרגת 'בעלי בתים' שעליהם נאמר, שדעתם היא הפך דעת תורה, וכידוע, ש'בעלי בתים' אינה הגדרה על אלו שברשותם בית ונחלה, או המשתדלים לפרנסתם באופן כלשהוא, אלא, על אותם אלו הרחוקים מחיי תורה, וחושבים שיש להם בעלות על התורה, להכריז חלילה שתהיה מוחלפת.

גם בענין זה של קירוב, מחוסר דעתם הם חושבים, כאותם הרפורמים הראשונים הזכורים לשמצה, שהטביעו את המושג המעוות, 'היה אדם בצאתך ויהודי בביתך', שכבל שנתקרב לאותם רחוקים, נתלבש כמותם, נסגל לעצמינו סגנון דיבור דומה לשלהם, נשב ונפטפט אתם על כל נושא, הם יראו ששומרי התורה אינם כל 'פנאטים', דעותיהם אינם כה קיצוניות, וניתן על ידי זה לקרבם לדרכה של תורה. אך האבסורד הגדול שיש במעשיהם אלו, שלא זו בלבד שלא מגיע מכך כל קירוב, אלא רק ריחוק של אותם אלו המנסים לקרב, שכבל שעוברים הימים ונוקפים הזמנים, הם נראים דומים יותר לאותם רחוקים, מאשר לשומרי התורה והמצוות, כך שאפילו אם "יקרבו" את אותם רחוקים לדרכם, זה לא יהיה לדרך התורה, אלא לדרך הנוגדת את דרכי התורה וקיצוותיה.

דניאל זעקלאכמאכער* היה אחד מאותם אלו שדרכם כסל למו היתה כן. כבעלים למחצה של מפעל הניילון 'שטארקזעקעל', המייצר שקיות בכל מיני גדלים וצורות, היה לו קשר עסקי עם כל מיני אנשים שונים ומשונים, שחלקם הגדול היה מאותם אלו שעדיין אינם שומרים תורה ומצוות, ובכדי להשפיע עליהם ולקרבם, השתדל תמיד להרגיש עמם טוב, להקפיד על לבושו שיהא מתאים, לא בגדים שחורים המרחיקים אם כל אותם אלו, ואף לא חולצות מכובדות, אלא מין מכנסיים דהויות וגופיה בעלת שרווילים, וכמובן זקן ופאות קטנים הנראים קנוטי, כך באופן זה, חשב, שיוכל לייצג בפניהם נאמנה את היהדות ושומרי המצוות.

בנוסף קיצר את שמו לדני', כך שישמע פחות מפחיד וארוך, גם כדי שלא יראה בעיניהם שנה משאר חבריהם, כרמי, ג'קי, צחי, בוזי וכדומה. כמו כן, השתדל להיות מעודכן בכל המתרחש בארץ ובעולם, בכדי לגרום "קידוש השם", שגם חרדי הוא ככל האדם, ויודע מה אמר פלוני ומה קשקש אלמוני, וכהנה שטויות אחרות.

לעומתו דוד אחיו ושותפו, שהקפיד להשאר כמו שהיה לפני שהתחיל לעסוק בעסק זה ועם אנשים שכאלו, את שמו אפילו לא שינה לדוד, אלא היה משיב שדוד שמו, בהברה בה הוא נקרא לעלות לתורה הקדושה. ועם כל אלו שהיה צריך לבוא במגע עסקי, היה משתדל לדבר בנעימות, אך לא יותר מדאי, בודאי שלא על ענינים אישים ופרטיים, בכדי שלא יווצר קשר עמם. חששו מפני הנזק בקשר עם אותם אלו הרחוקים מהיהדות, היה מפחיד אותו עד מאוד, ובמיוחד לאחר שראה בתמידות מול עיניו מה אירע עם שותפו מפני קשריו אלו.

במקום זמנים אלו שדני היה נוהג לבטל עם חבריו, נהג דוד לנצל את זמנו ללימוד התורה, עליה היה מתענג בכל ערב מחדש, כאשר בסיום עבודתו היה הולך לביתו לנוח קמעה, ולאחר מכן היה נכנס לבית המדרש, עמל בתורה כמה שעות, ואף מספיק כמעט בכל יום ללמוד עם אחד מילדיו, ולחזור על תלמודו, כאשר בערב היה מוסיף להשתתף בשיעור קבוע, אותו הקפיד לשמר מכל משמר שלא לבטלו, וכך הנהיג את ביתו, בית של תורה, שעיקר החיים הם התורה עמלה ולומדיה, וכפופים להנהגת גדולי ישראל וחכמיה, ללכת בנתיבותיהם ובאורחותיהם.

בכל פעם כשהיה איזה שהיא פרשיה חדשה הקשורה לשומרי המצוות בארץ הקודש, היה דני משוחח על כך עם חבריו הללו, בכדי לקרבם כמובן, ושופך ככל היוצא מחרצובות לשונו, על כל אותם האדוקים והקנאים, הפנאטים הקיצוניים, באומרו, שרק גורמים לשנאת ישראל ולמחלוקת בין הבריות, ואילו הם לא היו נוהגים בקיצוניות יתר, אלא יותר חושבים על אהבת ישראל, בודאי שכולם היו מזמן חוזרים בתשובה שלימה, כאשר לצערינו הרב, מחשבות ודיבורים אלו המה הבל וריק, והאמת המרה היא, שכל קיומו של עם ישראל ושמירת המצוות בכל הדורות עד ימינו אנו, הוא רק בזכות האדוקים והקנאים, הפנאטים הקיצוניים, גדולי ישראל שבכל דור ודור, שאינם חשודים על שנאת חינם, אלא על אהבת חינם, אותם אלו שהעדיפו לרעוב ללחם, לאבד ולקבור את ילדיהם מרוב עוני ומחסור, ולמרות קשיים הרב, לא כרעו ברך לכל אותם רוחות רעות שנשבו לכל אורך ההסטוריה, וכילו את רוב מנין ובנין של עם ישראל, והובילם עדי אבדון וכליון, אלא היו אותם אלו שהניפו את המלחמה בעוכרי התורה ובחפצים לעוקרה, ואף שלא נבהלו מכל אותם שנהו אחר הגויים ופריקת העול בכל הדורות, שלא נשאר מהם דבר זכר ושארית.

על אותם המרבים לדבר אודות אהבת ישראל והבריות, מסרו לנו רבותינו בשם הרב מבריסק, רבנו הגרי"ז זצ"ל, שכל מי שרוממות אהבת הבריות וישראל בגרונו, קשה לדעת אם אכן הוא אוחז בזה, אם יש לו אהבת הבריות וישראל, אבל דבר אחד ברור שאין לו, אין לו אהבת המקום!

ככל שעברו הימים ונקפו השנים, למרות שדני לא הצליח לקרב ולו אחד מכל חבריו לה' ותורתו, בכל זאת לא הפסיק עמהם את הקשר העמוק והחזק. בכל שבוע היו נפגשים יחדיו באוירת קלות ראש, לשתיית קפה וההחלפת דעות, ולספר מעט על מה שעבר עליהם. כאשר כל מפגש שכזה היה מקרב אותו עוד קצת ועוד קצת אל עבר המושגים של אותם רחוקים, ובמשך הזמן איבד מחמת זה את כל המושגים וההשקפות בהם התחנך בבית ובישיבה, עד שכבר היה כמעט כאחד מהם.

באחד מפגישותיו שוחח עם חבריו על הקשיים האחרונים שיש בענף, וזאת בעקבות התייקרות חומרי הגלם והתחרות הקשה, כך שלא נשאר לכם ריווח רב. אחד מחבריו שאלו, כמה שקיות אתם שמים במארז של מאה, וכשהתפלא על השאלה והשיב מאה, צחקו עליו כולם, ואמרו, אם כן, מה פלא שאין לך רווחים מספיק גדולים, וכי אינך יודע שכל המתחרים שמים שבעים או שמונים ומקסימום שמונים וחמש שקיות במארז, כך שהם מרויחים עוד חמש עשרה עד שלושים אחוז, ולכך לא פלא שקל להם לעשות 'מבצעים מיוחדים', ולמכור את הסחורה במחיר שעבורך היא הפסד.

בתחילה חשב דני לומר להם שיש איסור בדבר, שאסור לגנוב מהשני, ואם אדם מוכר לשני מוצר שיש בו שבעים או שמונים שקיות, בחזקת שהם מאה, הרי הוא גנב גמור, אלא שדני חשש לומר להם כך, שלא יצחקו על הפנאטיות שלו והריבועיות שלו, שהרי אף אחד לא יראה ולא יתפוס אותך על כך, ואפילו אם בטעות יגלו את הדבר, תוכל תמיד לומר שהיתה תקלה טכנית במכונה שסופרת את השקיות האריזה.

דריו אלו של חבריו של דני נכנסו בליבו כארס של עכנאי, חילחלו עמוק לתוך ליבו, ומחשבות זדון החלו להתגלגל בקרבו, האם בגלל שהוא נקרא שומר תורה ומצוות עליו להפסיד, הרי כל מתחריו עושים כן, ומדוע שאף הוא לא יעשה כן.

ברור היה לו הדבר, שאם יציע הצעה כזו בפני דוד שותפו, הוא לא יסכים לשמוע על כך כלל, ועוד עלול להטיף לו מוסר על מחשבות הגזל והמרמה שיש לו, ועל כן החליט בליבו, לעשות מעשה חמור של גניבה יחד עם גניבת דעת של שותפו, ולשנות בעצמו את כמות השקיות שיש בכל חבילה.

לפני שעשה מעשה, החליט בליבו שהוא לא יהיה יותר מושחת ממתחריו, וכדי לבדוק עד כמה הם מרמים, הלך ורכש חבילות שקיות של מתחריו, וכשהתיישב לספור, כפי שאמרו כך מצא, לא היתה שום חברה שהיו בה מאה שקיות באריזה, באחת שמונים, בשניה שמונים ושלוש, בשלישית שבעים וחמש, וכן על זה הדרך, דרכם של גנבים ורמאים.

עוד באותו יום הלך דני ושינה את המונה במכשיר האריזה, כך שבמקום מאה שקיות בחבילה, החלה המכונה לארוז רק שמונים וחמש, כאשר דני מרגיע את מצפונו, שיחסית למתחריו, עדיין אצלו ישנם שקיות יותר מאשר אצלם.

גניבתו זו של דני נעשתה במחשך, בלא שדוד שותפו ידע מכך, ובמיוחד שחלקו של דני בשותפות, היה באחריות על תפקודי מכונות האריזה, כך שאין סבירות שדוד יבחין במעשיו, ורק דני ועוד שני פועלים ידעו מהדבר. ואכן, נראה היה שמעשהו זה השתלם, רווחי החברה עלו בקרוב לעשרה אחוז, שביחסם לאחוזי הריווח הנמוכים בענף, ולעומת הסכומים הרבים הקיימים בתעשייה זו, היוה עבורם ריווח רב.

יותר משלוש שנים נמשכה דבר רמאותו של דני כלפי הלקוחות וכלפי דוד שותפו, בהם ריווחי המפעל עלו וצמחו, עד שבאקראי נודע הדבר לדוד, וכשפנה לדני בשותפו והחל להוכיחו היאך עשה כדבר הזה, וגרם לו לגנוב את הלקוחות, מיד הודה לו על כך, אלא שהוסיף ואמר, שלא זו בלבד שאינו מודה לו על כל מה שעשה למענו, שמחמת כן כבר למעלה משלוש שנים הם מרויחים ריוח רב בכל חודש מחדש, אלא עוד מוכיחו על דבר שאין בו כל בעיה, ובסך הכל הם עושים כשאר מתחריהם.

כששמע דוד שרמאות זו נמשכת כבר למעלה משלוש שנים, חשכו עיניו. כבר שלוש שנים שהוא גנב! ולמרות שהיה זה בלא ידיעתו, אבל הוא 'גנב בשוגג' מרבבות רבבות צרכנים, שאין כל אפשרות להשיב להם את הגניבה אשר גנב מאיתם.

תוך כדי השיחה עם דני הבין דוד, שדני אינו מתכונן כלל להפסיק את רמאותו זו ולוותר על רווחיו אלו, ואינו מבין כלל בשל מה הסער, והוא עומד על כך עד כדי פירוק השותפות, ובמיוחד שלטענת דני, המפעל גדול דיו, גם בשטחו וגם במכונותיו הרבות, שניתן לפצלו לשנים, ועל כן הגיע למסקנא הקשה, שעליו לבטל את השותפות עמו.

צעד כה דרסטי לא רצה דוד לעשות בלא לשאול דעת תורה, ועל כן פנה עוד באותו יום למורו ורבו, ליל שישי לפרשת 'כי תצא', שכהציע בפניו את הדברים, כאשר אף הסביר שיתכן ועקב צעדו זה הוא יוכל להפסיד את כל ממונו, אבל אם זו דעת תורה, הוא יעשה ככל אשר יורהו.

הרב שאל כמה שאלות, שלאחריהם פסק את פסקו, שאם שותפו מתעקש להמשיך בגניבה, אין בריחה אחרת אלא לפרק את השותפות. ומלבד זה, יש עליו חיוב השבה, להחזיר לכל אלו שנעשקו ונגנבו על ידו, אם אשר עשקו וגנבו מהם, אך היות ואין אפשרות להודיע ברבים אודות מה שהיה, שיכולים לתובעו במקומות הרשע ויכול לאבד את כל כספו, ואולי אף להושיבו מאחורי סורג ובריח, על כן, כתקנת השבים, באריזות שיאורו במפעלו החדש, עליו לארוז תוספת של שקיות על המספר שעשק וגנב מלקוחותיו, וזאת במשך מספר השנים בהם נעשתה הגניבה והעושק.

זאת ועוד, אמר הרב, שאם יעשה כן, ויתפלל לה' שיזמן לפניו שכל אלו שרכשו ממנו את השקיות העשוקות בשנים הקודמות, ירכשו כעת שוב שקיות ממנו, ועל יוכל להשיב להם את הגזל אשר גזל והעושק אשר עשק, וה' יקבל את תשובתו ברחמים, ובמיוחד שהיה זה נגד דעתו ולאונסו.

דוד יצא מבית הרב בהרגשה מעורבת, מחד שמח שהרב הכריע עבורו את הדרך אשר יעשה, שיפרק את שותפותו, ואף את דרך התשובה עבורו היאך ישיב את כל הגזל והעושק, אלא שיחד עם זאת חשש מאוד, שמא לא יוכל לעמוד בהוצאות הגדולות שיהיו לו, ויגיע חלילה לפת לחם.

כבר למחרת בבוקר רצה דוד לפרק את השותפות ביניהם, אלא שמעשה זה צריך לעשות בצורה מסודרת, ועל כן קבע עם דני שמיד במוצאי שבת קודש יפגשו אצל 'עורך דין', ויפרקו את השותפות באופן מסודר ובהסכמה.

בשבת בבוקר, התעורר דוד שטוף זיעה מתוך חלום בלהות שחלם, היאך זמן קצר לאחר הפרדת השותפות, הוא מתחיל להפסיד והפסד גורר הפסד, עד שנהיה בעל חוב גדול ועצום, כאשר גם מכירת ביתו אינה מכסה את חובותיו, ולבסוף נאלץ לברוח מארץ הקודש. בעקבות החלום הקשה שראה, שלוות הנפש שהיתה לו נעלמה ממנו, ופחד רב מילא את ליבו.

לחזור לישון הוא כבר לא יכל, ולפניו עוד כשעה עד לזמן תחילת התפילה, על כן החליט בליבו, שינצל שעה זו ללימוד הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום לפי פרש"י, במקום ללומדה לאחר התפילה לפני הסעודה, כמנהגו מימים ימימה.

הלימוד היה לו כטל תחיה, ככל שהמשיך בתלמודו כך שבה אליו שלוות נפשו, עד שבסיום הלימוד כבר ליבו היה שלו ורגוע ובטוח בה' שמלבד מה שלא יגרם לו כל הפסד ממה שיעשה כאשר הורו לו, עוד יריוח מכך ריוח רב עד מאוד.

במוצאי שבת קודש בא דוד לפגישה המדוברת בשלוות נפש וברוגע רב, בידועו שרק טוב יצא לו ממעשיו אלו. בתוך כמה שעות, הם פירקו את השותפות בהסכמה ובהבנה, כאשר למטרה זו דוד ויתר כמה פעמים לדני על כל מיני דברים שיכלו לעכב את הפירוק.

סוכם בבירור מי יקבל כל מכונה ומכונה, והיאך הם יחלקו את המקום ואת חומרי הגלם, ואת רשימת הלקוחות, ואף על שם המפעל, 'שטארקזעקעל', חילקו באופן שדני קיבל את השם 'נילונזעקעל', ואילו דוד קיבל את השם 'גוטעזעקעל', וכך נפרדו השנים בלא מריבה יתירה.

דני חזר עם בוקר למפעלו, כאשר הוא ממשיך בדרכו מימים ימימה, ואף כעת לא חשש מפני דוד, אלא הוריד את כמות השקיות באריזה לשבעים וחמש, ואילו דוד עשה את ההיפך, העלה את הכמות של השקיות למאה וחמש עשרה, מאה כפי שצריך להיות, ועוד חמש עשרה בכדי לכפר על התקלה שיצאה ממנו.

שנה קשה עברה על דוד, במהלכה הוציא כסף רב על חומרי הגלם, ואילו רווחיו היו נמוכים עד מאוד, כשהם בקושי מחזיקים את המפעל ועובדיו, והוצאות המסים והארנונות, כאשר כל אותה שנה התפרנס דוד ומשפחתו מחסכונות שהיו לו מהעבר, ואילו זו חי כגביר, הוא הרויח ריוח רב, ובכל פעם שנפגשו יחדיו היה צוחק עליו ועל עופשותו הרבה, שלא רק שאינו מרויח יותר, אלא הולך ומפסיד בידים סכומי עתק.

כשחלפה שנה נוספת, וכספי חסכונותיו כמעט אזלו, ולאחר שמכר את רכבו שהיה לו, והחל לחיות בהנהגת הבית בצמצום, בכל זאת המשיך בהנהגתו זו, לארוז בכל חבילה חמש עשרה שקיות נוספות, בכדי לתקן את אשר קלקל ועוות, כאשר כולו שש ושמח שהקב"ה זיכה אותו לתקן ולהשיב את הגזל, כאשר בתפילותיו חזר וביקש בכל עת, שה' ירחם עליו ויגרום שאותם אלו שקנו ממנו בעבר, יחזרו וירכשו ממנו את האריזות הגדולות, ועל ידי זה יוכל לקיים מצות 'והשיב את הגזילה אשר גזל והעושק אשר עשק'.

כל אותה העת המשיך דוד בשלוות נפשו, ובאחד הימים, כאשר שאלו בנו, היאך הוא נשאר בשלוות נפשו ואינו חושש מפני הבאות, השיב שהכל בזכות אותה שבת פרשת כי תצא, שבבוקרה הוא למד את הפרשה שנים מקרא ופרש"י, ומתוך כך הוא נשאר בשלוות נפשו עד היום, כאשר הוא יודע שסופו הוא שעוד יתהפך הגלגל ויתחיל להרויח כבראשונה ואף יותר.

כאשר מצאו הכללי של דוד הגיע לשפל המדריגה, וכבר חשב על מכירת דירתו בכדי לכסות את הפסדיו, אירע הנס הגדול. באותם ימים נתפרסם בעיתונות הכללית כתבה ארוכה על רמאותם של מפעלי הניילון, אשר רובם ככולם מורידים מכמות הנילונים שבאריזות באחוזים ניכרים, ובמקום מאה שקיות באריזה, הם מנו ומצאו רק שמונים וחמש, שמונים, שבעים וחמש ואף רק שבעים.

נתון מעניין שאף הוא נתפרסם באריכות גדולה בעיתונות של אותם ימים, שבמפעלי 'גוטעזעקעל' מצאו דבר פלא, שלא רק שאין פחות מהמספר הרשום על גבי האריזה, אלא יש בהם חמש עשרה שקיות יותר, כאשר אף כתבו את זה בכותרת הראשית של הכתבה.

לאחר פרסום הכתבה נפל דבר בענף הנילון, כאשר אל כל אותם מפעלים שרימו במשך שנים, תבעו בתביעות ענק בבתי הרשע, ואילו שמו של מפעל 'גוטעזעקעל', יצא לטובה בכל הארץ, ומוצריו נמכרו בהמוניהם, ובעקבות כך החל דוד להרויח.

ככל שנקפו הימים, ראו בעלי החנויות בכל הארץ, שהציבור מבקש את המוצרים של מפעל גוטעזעקעל, הגדילו את ההזמנות, ולמרות עליית המחירים הקלה שהיתה, עדיין נמכרו שקיותיו למאות אלפים ובכל קצווי ארץ, עד שבסיומה של השנה חזר דוד למעמדו הכלכלי שלפני כמה שנים, ואף הרבה יותר מכך.

בשנה שלאחריה המשיך דוד להרויח עוד ועוד, עד שנהיה לעשיר גדול, ואילו דני הלך ודעך, גם מצד מצבו הכלכלי, וגם מצד מצבו המשפטי, שהסתבך בעקבות מה שהיה.

תודת המערכת נתונה
להרב יעקב פ. שיחי'
על הסיפור המתפרסם בשבוע זה

מנין בפרשתינו עפרש"י הגיע דוד אל שלוות נפשו וידע את העתיד להיות?

תשובה ל"סיפור ושאלה בציידו" משבוע שעבר

בתשובה לשאלה, מנין בפרשתינו עפרש"י מצא הרב את יסודו לשאר הקדושה בחומות הקדושה והצניעות, עליו למחות על כך ולגודרה, שאם לא כן יוכל חלילה לבוא מכך חורבן קדושת כל הקהילה כולה. הרב מצא את יסודו זה, שאם חלילה לא יימחה על פירצה קלה בחומות הקדושה במקום, וזאת מדברי רש"י "ט "א, עה"פ, "וְכִי יִהְיֶה אִישׁ שֹׂנֵא לְרֵעֵהוּ וְאָרַב לוֹ וְקָם עָלָיו וְהִכָּהוּ נֶפֶשׁ וָמֵת וְנָס אֶל אַחַת הָעָרִים הָאֵלֶּה", וביאר רש"י, "יכי יהיה איש שונא לרעהו. על ידי שנאתו הוא בא לידי וארב לו. מכאן אמרו, עבר אדם על מצוה קלה סופו לעבור על מצוה חמורה. לפי שעבר על לא תשנא, סופו לבא לידי שפיכות דמים. לכך נאמר כי יהיה איש שונא לרעהו וגו', שהיה לו לכתוב, וכי יקום איש וארב לרעהו והכהו נפש". מבואר בדברי רש"י, שאם אדם עובר על עבירה קלה, סופו לעבור על עבירה חמורה, ועל כן, אם נפרצה פירצה קלה בקדושת המחנה, אם לא ילחמו בה ויגדרוה, סופה הוא שתביא להרס כל הקדושה במחנה, שאחריתה בל תשורנ.

תשובות לשאלות המתפרסמות בעלון זה, יש לשלוח בכתב ברור וקריא, בצירוף שם וטלפון
עד ליום ג' בשעה 23.00 בלבד לפקס' 9741115 - 972-8 +(24 שעות)
או לפקס 1-732-3634947 או למייל yaepstein@aol.com עד יום ב' בערב בלבד.

הפרסים לשבוע זה: ספר טלילי אורות על ראש השנה", ב"כ.
עוד ארבעה זוכים נוספים, כל אחד בספר **"שיחות הגר"ש פינקוס זצ"ל" - ימים נוראים.**
הפרס לשבוע זה על "סיפור ושאלה בציידו": שני זוכים, כל אחד בספר **""עבודת התפילה", ביאור תפילת שמו"ע - ראש השנה**
להערות, הארות ותגובות וכל עניני העלון, יש לפנות לפקס' הנ"ל.
לתרומות, הנצחות והפצה ניתן לפנות למערכת

שמות הזוכים לשבוע שעבר: הרבנים \ הבה"ח
גליס י. — דרשות המגיד על המועדים, ג"כ.
דונט ט. — והגדת על אלול וראש השנה.
כהן ש. — והגדת על אלול וראש השנה.
שטורק י. — והגדת על אלול וראש השנה.
קנום י.מ. — והגדת על אלול וראש השנה.
פרידלס ד.מ.ח. — לקט רשימות לחודש אלול.
כהן ה.מ. — לקט רשימות לחודש אלול.

שמות הזוכים לשבוע פרשת דברים:
שמואליאן ה. — שערי אהרן על חומש דברים.
כהן מ.מ. — ומתוק האור - דברים.
ברנבוים י.ח. — ומתוק האור - דברים.
חיון מ. — ומתוק האור - דברים.
שרון א. — והגה חכמה - לקט ציונים ומ"מ.
רייכמן מ. — יהגה חכמה - לקט ציונים ומ"מ.

הודעה נשלחה/תשלח לזוכים. (במהלך החודש הקרוב)

לתקופת נסיון, ניתן לקבל כל שבוע את העלון **בפקס** או **באמיילי** (ללא תשלום). המעוניינים לקבלו, ישלחו את שמם וכתובתם בכתב ברור, בתוספת מס' טלפון לבירורים, לפקס המערכת או למייל:
yaepstein@aol.com

© כל הזכויות שמורות ל"איחוד בחידוד" ולרבנים הכותבים – מודיעין עילית - ארץ ישראל

הסיפור לא נכתב הלכה למעשה, ואין להסיק מסקנות הלכתיות או הנהגתיות מסיפור הדברים.